ळ-गरबावळी

કીમત બે આના.

The Department of Public Instruction, Bombay.

BÁLA-GARBÁVALÍ,

OR

A SONG-BOOK FOR GIRLS.

BY

NAVALRÁM LAKSHMÍRÁM,

PRINCIPAL, TRAINING COLLEGE, RAJKOT.

बाळ-गरबावळी

બનાવનાર

નવલરામ લક્ષ્મીરામ.

રાજકોટ ત્રેનિંગ કાલેજનો પ્રિન્સિપાલ.

આવૃત્તિ બીજી—૩૦૦૦ પ્રત.

મુંબઈ:

ગવર્નમેંત સેંત્રલ બુક ડિપો.

સન ૧૮૮૦ ઈ૦.

કીમત બે આના.

૧૯૫૭

મુંબઈ,
"નિર્ણયસાગર" છાપખાનામાં છાપી.

પ્રસ્તાવના.

મનની કેળવણીમાં કવિતાનો અભ્યાસ એ એક અવશ્યનું સાધન છે. સારી કવિતા માણસનાં રસજ્ઞાન તથા કલ્પનાને કેળવી પ્રફુલ્લિત કરેછે, તેને સારૂ સુખનું એક નવું તથા અખૂટ બારૂં ઉઘાડે છે, અને મનની ઉંચી વૃત્તિઓને જાગૃત કરી તેની પાસે ઉંચાં કર્મ કરાવે છે. શાસ્ત્રના અભ્યાસથી પરિપક્વ થએલી બુદ્ધિને કોમળ, ચપળ, ઉમંગી, તથા ઉદાર કરનાર સારી કવિતાજ છે.

પણ બાળકેળવણીને લાયક કવિતા મળવી મુશ્કેલ પડે-છે, કેમકે કવિઓ ઘણું કરીને પોતાની અવસ્થાનોજ રસ વર્ણવી જાયછે, અને બાલ્યાવસ્થાનાં રસ અને કલ્પનામાં ઉતરવું પણ બહુ અઘરૂં છે. એ કારણથી સઘળી ભાષામાં સારી બાળકવિતા થોડીજ દીઠામાં આવેછે. આપણી ભાષામાં તો તેની કેવળ ખોટજ છે.

એ ખોટ પૂરી પાડવાને અર્થે મારો વિચાર ઘણા વખતથી યથાશક્તિ કાંઈ કરવાનો હતો, અને તેથી કેળવણી ખાતાની તર્ફથીજ ગરબાવળીની માગણી આવતાં મેં તે ઉમંગથી ઝીલી લીધી છે. એમાં ધારેલી મતલબ કેટલી પાર પડી છે:—એટલે, એમાં રસ કેટલો આવ્યો છે, અને તેમાં

તે બાળકથી ગ્રહણ થઈ શકે એવો કેટલો છે—એનો નિર્ણય કરવો એ બાળકેળવણીના ચતુર અનુભવીઓનું કામ છે. ગરબીઓ કેવી રીતે ગાવી તે જાણવાને સારૂ તેને મથાળે એક પ્રસિદ્ધ કડી મૂકવાનો રિવાજ છે, પણ તે પ્રમાણે કેટલાંક કારણોથી આ સુનીતિ શીખવવાની ચોપડીમાં થઈ શક્યું નહિ.*તે છતાં તેનો પદ્યબંધ તો જણાય એમ ધારી મેં તેના સાંકેતિક નામ ત્યાં લખ્યાં છેઃ—જેમકે ચોચોકા, એટલે ચાર ચાર માત્રાના ચાર ગણ જેના પ્રત્યેક ચરણમાં સમાએલા છે તે. अ, इ, उ, ओ, વગેરે નામને અંતે જે પ્રત્યય લગાડયા છે તેમાં પણ મર્મ રહેલો છે, પરંતુ તે સઘળો† વિસ્તાર આ ઠેકાણે આપી શકાતો નથી.

ન. લ.

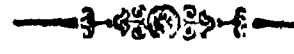
મુ૦ રાજકોટ, ૬ ઠી સપ્ટેંબર ૧૮૭૭.

---

* શિક્ષકને આમાંની જે ગરબીનો ઢાળ આવડે નહિ તેણે આ ચોપડીના રચનારને અથવા બીજાને પૂછી જ્ઞાન મેળવવું.

† એ સઘળો વિસ્તાર તો હું દેશીપિંગળ તૈયાર કરૂંછું તે ઈશ્વર ઈચ્છાએ પૂર્ણ થઈ પ્રગટ કરવાનો અવસર આવશે તો તેમાં આપવામાં આવશે.

સાંકળિયું.

विषयनुं नाम. पृष्ठ.

(त्रीजा धोरण सुधी भणनारीओने सारु.)

(चोथुं धोरण भणनारीओने सारु.)

(पांचमुं धोरण भणनारीओने सारु.)

(छठुं धोरण भणनारीओने सारु.)

(फीमेल ट्रेनिंग कालेजने सारु.)

निशाळे जती छोडीनुं वर्णन—वा'ली बे'न.

गरबी. (ચોચોકુ.)

મારી વા'લી બે'ન છે બહુ છોટી જો,
પણ ડાહાપણમાં મોટી જો. ૧
મારી વા'લી બે'નને નહિ રાઢો જો,
હસતીજ આપો દાઢો જો. ૨
મારી વા'લી બે'ન વાહાણે વે'લી જો.
ઊઠે સૌથી પે'લી જો. ૩
મારી વા'લી બે'ન દાતણ નિત્યે જો,
કરે, ને નાહે પ્રીતે જો. ૪
મારી વા'લી બે'ન વાળ ઓળાવે જો,
ભાવે ભાળ લુછાવે જો. ૫
મારી વા'લી બે'ન સો સુધીં ગણતી જો,
ભાવે "બૂપા" ભણતી જો. ૬
મારી વા'લી બે'ન ચાલી નિશાળે જો,
ચૂકે નહિ કો કાળે જો. ૭
મારી વા'લી બે'ન સિલેટ સાહી જો,
દીસે છે બહુ ડાહી જો. ૮
મારી વા'લી બે'ન પેન તો માગે જો,
સૌને વા'લી લાગે જો. ૯
મારી વા'લી બે'ન ઠમ ઠમ ચાલે જો,
ચોપડી હાથમાં ઝાલે જો. ૧૦

મારી વા'લી બે'ન પાઠ કરેછે જો,
સૌમાં સરસ ઠરેછે જો. ૧૧
મારી વા'લી બે'ન વાંચે વાતો જો,
હરખ સરવને થાતો જો. ૧૨
મારી વા'લી બે'ન લઇને તાળી જો,
ગરબી ગાય રસાળી જો. ૧૩
મારી વા'લી બે'નના બોલ મીઠા જો,
દુનિયામાં નહિ દીઠા જો. ૧૪
મારી વા'લી બે'ન, વા'લાં લાગો જો !
મન ગમે તે માગો જો ! ૧૫

छोडीओनी उजाणी.

गरबी. (અષ્ટચોકા.)

સૌ અલીઓ, હળીમળી આવો, આજ,
આપણે કરિયે ઉજાણી.

સૌ કાંઈ કાંઈ ઘરથી લાવો, આજ, આપણે૦ ૧
કો લાવી ચણા, કો ધાણી, આજ, આપણે૦
કોએ કોપરૂં ખાંડતો આણી, આજ, આપણે૦ ૨
કો ખજૂર ખોળી લાવી, આજ, આપણે૦
કો ચારોળી ચાવતી આવી, આજ, આપણે૦ ૩
કો કહે થઈ એતો અજીઠી, આજ, આપણે૦
કો લાવી બદામો મીઠી, આજ, આપણે૦ ૪

કોએ પસ્તાં સસ્તાં આણ્યાં, આજ, આપણે૦
સૌએ ખોરાં ખૂબ વખાણ્યાં, આજ, આપણે૦ ૫
કો કાકડિયો, કો દ્રાખો, આજ, આપણે૦
કો લાવી મૂળો આખો, આજ, આપણે૦ ૬
કો બર્ફી બર્ફીજ સરખી, આજ, આપણે૦
જોઈ બાળક કૂદ્યાં હરખી, આજ, આપણે૦ ૭
કો પેંડો લાવી પ્રેમે, આજ, આપણે૦
નહિ કોઈથી ભાગ્યો કેમે, આજ, આપણે૦ ૮
પણ પત્થરથી તે હાર્યો, આજ, આપણે૦
કો લાવી લાડવો સારો, આજ, આપણે૦ ૯
કો કહે ન ખપે એ અમને, આજ, આપણે૦
કહ્યું નહિજ મૂકિયે તમને, આજ, આપણે૦ ૧૦
કો લાવી સક્કરપારા, આજ, આપણે૦
ગોળપાપડી, મમરા ખારા, આજ, આપણે૦ ૧૧
કો લાવી ગાંઠિયા ગમતા, આજ, આપણે૦
તે તો ગટ્ટ કરી ગયાં રમતાં, આજ, આપણે૦ ૧૨
કો લાવી પકવાન પાંચે, આજ, આપણે૦
જોઈ જીભ સળવળે સાચે, આજ, આપણે૦ ૧૩
કોઈ દળ મગદળ ગળગળતું, આજ, આપણે૦
કોએ આણ્યું અથાણું મોંબળતું, આજ, આપણે૦ ૧૪
કો ખોબો ભરી ખારેકો, આજ, આપણે૦
કો લાવી પાપડ સેક્યો, આજ, આપણે૦ ૧૫
કો છાનું છુપાવી લાવી, આજ, આપણે૦
પાછી વાળીજ, જેવી આવી, આજ, આપણે૦ ૧૬

બે'ન એ તો ચોરી કહેવાએ, આજ આપણે૦
કહ્યા વિના ન લાવવું કાંએ, આજ, આપણે૦ ૧૭
રોતી આવી એક બિચારી, આજ, આપણે૦
નથી આપતી મા કાંઈ મારી, આજ, આપણે૦ ૧૮
એને પ્રેમે પાસ બેસાડી, આજ, આપણે૦
સૌએ મિજબાની તો માંડી, આજ, આપણે૦ ૧૯
સૌ વા'લથી વેં'ચી ખાએ, આજ આપણે૦
ખાઈ પીને ગરબા ગાએ, આજ, આપણે૦ ૨૦

ગૂજરાતનો વનસ્પતિવૈભવ: ભાગ ૧ લો.

ગરબી. (ચોચોકા.)

રૂડો ! રૂડો ! મુલક ગૂઁજરાત રૂડો !
જગદીશેં જગતમાં ખૂબ ઘડ્યો ! ૧
જ્યાં જુઓ, ત્યાં લીલાલહેરજ છે !
ધનધાન્યે ભૂઁધરની મ્હેરજ છે ! ૨
બહુ જુવાર, બાજરીઁ, ડાંગર, ને
ઘઉં, ચણા, વટાણા, ઝાલર, ને ૩
ઘણીઁ તુવેર, ને મગ, ચોળા, જ્યાં
મઠ અડદ, મકાઈ, જવ ઝાઝા. ૪
વળીં ગળી, દિવેલા, તલ, અળસી,
આદે ચીંજો હજારો હજારો કળસી ! ૫
એ ગણે ગણાય ન કહું સાચું;
ગૂઁજરાતે પાકે સોનું કાચું ! ૬

કાચું રાખ્યું નથી કંઇ કિરતારે !
કરી કૃપા ભરત પર તો ભારે ! ૭
ભૂલ ભૂંડી આપણનીંજ છે ભાઈ,
કે ગયા ડૂબ્યાં દળદર માંહી. ૮
આવો મુલક મળ્યો હોય બીજાને,
દુખ બોલ જનમમાં ન તે જાણે. ૯
લોકો! અકલ હુનર નહિ કંઈ આણે,
જુઠો મમત ગાડરવત્ બહુ તાણે. ૧૦
મૂકી મમત, આળસ, ઈર્ષા સર્વે,
દેશ દાઝે ઘૂમો ! ઘૂમો ગર્વે ! ૧૧
કરો ગર્વે ગરૂઓ મુલક પાછો !
સુતાં બેઠાં સ્વદેશનું સુખ વાંચ્છો ! ૧૨
સંપ સજી, ભજી વિદ્યામાતા,
થઈ હુનર કળામાં મદ માતા, ૧૩
કશી કમર, ખલકમાં ખૂબારી
બાહાર પડો ! ફતેહ છે, કહું ધારી ! ૧૪

ભાગ ૨ જો. (રાગ ઉપર પ્રમાણે.)

ખરે ખરો બગીચો ગૂજરાતજ,
ફળ્યો, ફુલ્યો, ને ફાલ્યો, પ્રખ્યાતજ ! ૧
ઝાઝાં ઝાડોના ઝૂંડજ જ્યાં દીસે,
જોતાં જોતાં જે જિવ હરખી હીસે. ૨
વડ ઘટા ઘાલે ચોગમ ફરતી,
જે નીચે સેનાઓ ઊતરતી; ૩

ઉગે આંબાઓ હારો હાર ઘણા,
એની કેરીના સ્વાદમાં શીજ મણા; ૪
રૂડી રૂડીરે લીમડાની છાયા;
ભુંડી ભુંડીરે આમલીની માયા; ૫
કેવો કેવો કપાસનો છોડ સારો ?
જાતે નાનો, જગતને ઢાંકનારો ! ૬
શું ખિલ્યું આ ખેતર ખસખસનું !
હોય અફીણ અમૂલું જે રસનું. ૭
ખુશહિણા વિના ખપ જો ખાએ,
ખરે મરેજ; એનો ન વાંક કાંએ. ૮
શી શોભે આ ઊભી શેલડિયો !
કેવી ઝુંકે છે, જો, જો, ચમરીઓ. ૯
મોટું પેલું ફણસનું ફળ કેવું ?
દિસે હાથીના કુંભસ્થળ જેવું. ૧૦
જોજો ઝાડો ઝવાહિરસાં સહુ રે
કોને મૂકું, ને કોને હું ગાઉં રે ? ૧૧
આસો પાલવ, કદંબ, પિપળ, બીલી,
તાડ ઉંચું રહ્યું ગગનજ ઝીલી, ૧૨
વાંસ, સાગ, સરગવો, ને બાવળ,
ખેર, ખાખર, ખજૂરાં, ને આવળ, ૧૩
જમરૂખી, કમ્રખી, બોરડીઓ,
સીતાફળી, કદલી, દાડમડીઓ. ૧૪
જો, કોઠી, રાયણ, લીંબુ, જાંબું,
નારંગી, અંજીર, શેતુર લાંબું. ૧૫

મા, વળી ચળકતે ચોકઠે ॥ રૂપાળા, મા,
મા, ઘણા લખોટા, જેવડે ॥ ગણે બાળા, મા. ૬
મા, નકશા નવરંગી, નવા, ॥ તક્તક્તા, મા,
મા, ભીતે ભલા પૂંઠ ભેરવ્યા ॥ જાણે તખ્તા, મા. ૭
મા, ગોળો ચોગમ ચીતર્યો ॥ એક ત્યાં છે, મા,
મા, ચકર ચકર ફરતો ખરો ॥ કહું સાચે, મા. ૮
મા, એકદિવસ ત્યાં ગઈ હતી ॥ સખિ સંગે, મા,
મા, તેજ દિવસથી થઈ મતિ ॥ "ભણું રંગે," મા. ૯
મા, નિશાળમાં તો છે મઝા ॥ ભણવાની, મા.
મા, એક વાગે આપે રજા ॥ રમવાની, મા. ૧૦
મા, મે'તાજી માયા બધાં ॥ પર રાખે, મા;
મા, શાંત સ્વભાવે તે સદા ॥ મીઠું ભાખે, મા. ૧૧
મા, શીખવવાની શી છટા ॥ છે ત્યાંહી ! મા,
મા, ચિત ચાં'ટે, ચોગમ ઘટા ॥ રહે છાહી ! મા. ૧૨
મા, આવી નિશાળે તો જવું ॥ છે મોજજ ! મા,
મા, રમ્યાથી રૂડું શીખવું ॥ જ્યાં રોજજ, મા. ૧૩
મા, જોતાં નિશાળજ બહારથી ॥ રઢ લાગે, મા,
મા, જો જઈ ભણિયે પ્યારથી ॥ ભાગ્ય જાગે, મા. ૧૪
મા, ભણતર વણ નરનાર રહે ॥ પશુ સરખાં, મા,
એમાં નવલરામે સુખ સાર રે ॥ સૌ નિરખ્યાં મા. ૧૫

(ચોથું ધોરણ ભણનારીઓને સારુ.)

ઈશ્વરનું ધ્યાન.

ગરબી. (ચોછક્કા.)

જે આ જગતને નિભાવે, ભજું તેજ ભાવે.
ખલક પલકમાં બનાવે, ભજું તેજ ભાવે.
ચાહે ત્યારે ઝટ ડુબાવે, ભજું તેજ ભાવે.
જે તો વિશ્વનાથ કહાવે, ભજું તેજ ભાવે.
જે આ સૂર્યને શોભાવે, ભજું તેજ ભાવે.
જે આ ચંદ્રને ચળકાવે, ભજું તેજ ભાવે.
ઘૂમટ ગગનનો ટેકાવે, ભજું તેજ ભાવે.
અસંખ્ય ગોળા આ ગબડાવે, ભજું તેજ ભાવે.
જડને ધર્મ જે ધરાવે, ભજું તેજ ભાવે.
મનને મુક્તિએ ચઢાવે, ભજું તેજ ભાવે.
જે છે પ્રાણનો આધાર, ભજું તેજ ભાવે.
જે છે સારમાંનું સાર, ભજું તેજ ભાવે.
જે છે ડાહ્યો દયાવંત, ભજું તેજ ભાવે.
જેને નહિજ આદિ અંત, ભજું તેજ ભાવે.
સકળ શક્તિનો જે ભૂપ, ભજું તેજ ભાવે.
જે છે એક ને અનુપ, ભજું તેજ ભાવે.
જે છે અકળ ને અરૂપ, ભજું તેજ ભાવે.
જ્યાં મનવાણિ હોય ચૂપ, ભજું તેજ ભાવે.
જેને નવલ કવે શુંજ ! ભજું તેજ ભાવે.
તું તે તુંજ ! તુંજ ! તુંજ ! ભજું તેજ ભાવે.

ચોમાસું.

ગરબી. (ત્રિતાલી ચોસઠ્ઠા.)

પેલી વાદળીઓએ ધૂમાધૂમી માંડીરે:—
હવે આવશે ચોમાસું શું, ઓ, માડીરે ? ૧
હાહા ! હજી નહિં શું આવે ? ધામ કેવોરે !
ફેરી બાફમાંજ ઘાલી હોય એવોરે ! ૨
નથી હાલતું ઝાડોનું એક પાનેરે ;
ફર્યો પવન જઈ ઠર્યો હવે ઈશાને રે; ૩
નહિ શ્વાસરે લેવાય; જિવ રૂંધાય રે;
પાંખ પંખીઓ વિખેરી ધૂળે નાહેરે; ૪
ભૂંડી અંગે આ અળાઈઓ કરડી ખાયરે !
પડે સાંજ ત્યારે કાંઈક સુખ થાય રે. ૫
અધવાર્યો અષાડ; ઉંચું જોઈએરે;
હવે મેહુલેતો મે'ર કરી જોઈએરે ! ૬
ખોદી ખેડીને ખેડૂત ચાસ પાડીરે,
ઉભા ખેતરે જૂએ છે વાટ દાઢીરે. ૭
ઠરી ઠામ પડ્યા નાવિક, ને સંન્યાસીરે.
વળી વેપારી, અધિકારિયો પ્રવાસીરે. ૮
બેઠી મોસમ, પડ્યાં બંધ બધાં વાણોરે;
નદી નાળે નીર ન, જાય હરણ પ્રાણો રે. ૯
લુખી, બૂખી, ને સુકી ખડંગ ભાંય રે,
"પય પય" પોકારે છે; જોડે પપૈયાય રે. ૧૦

પ્રાણીમાત્રનો આધાર મેઘરાજા રે,
સૌ માગે છે; મહારાજ, રાખો માઝા રે ! ૧૧
ધાતાં ધાતાં કાળાં કાળાં વાદળ આવે રે,
ગગન ઘેરીને અંધારકોટ બનાવે રે. ૧૨
થાય ચમક ચમક વીજના ચમકારા રે;
કડડ કડકડકડ કડકડ્યાં નગારાં રે. ૧૩
છૂટ્યો પવન, આવ્યું લહેરૂં હાસ સારૂં રે !
ક્યાંહી વર્ષ્યો એ નિશ્ચે હું તો ધારૂં રે. ૧૪
પડ્યો !઼ઓ પડ્યો ! પડ્યોજ મૂશળધારે રે !
નવલ સુગંધ ઊઠી; શાંતિ થઈ સંસારે રે ! ૧૫

जनावरनी जान. (છચોકો.)

ધોળ.

જાન જનાવરની મળી ॥ મેઘાડંબર ગાજે;
બકરી બાઈનો બેટડો ॥ પરણેછે આજે. ૧
ઢોલ, નગારાં, ભેર, ને ॥ સુર સરણાઈ તીણાં,
સો સાબેલા શોભિતા ॥ બેટા બેઠી ઘેટીનાં. ૨
ઠીક મળી ઠઠ લોકની ॥ જરા ઠામ ન ઠાલો.
દોડે વરનો બાપ ત્યાં ॥ દડબડ દાઢીઆળો. ૩
શાજનનું શું પૂછવું ॥ બકરે કરી જોરો,
ભેગાં કર્યાં છે ભાવથી ॥ મોટાં મોટાં ઢોરો. ૪
રાતા માતા આખલા ॥ રાખી શિંગડાં સીધાં,
આગળ માગ મૂકાવતા ॥ પદ પોલિસ લીધાં. ૫

શાજને શ્રેષ્ઠજ ઉંટડા ॥ હીંડે ઉંચી ઓડે,
એના અરાઢે વાંકડા ॥ કામદારોની ગોડે. ૬

હારમાં એક બે હાથીં છે ॥ મોટા દાંતજવાળા,
નીચું ન્યાળીંને ડોલતા ॥ હીંડે શેઠ શુંઢાળા. ૭

હાથીં થોડા, તો છે ઘણા ॥ હાર રોકતા પાડા,
કાળા કઢંગાને થયા ॥ ખડ ખાઈ જડ જાડા. ૮

આંખ ફાટી, છાતી નીસરી ॥ કરતા ખૂબ ખુંખારા,
હીંડે ઉછળતા ઘોડલા ॥ શાહજન થઈ સારા. ૯

ટટ્ટુઓ ટગુમગુ ચાલતાં ॥ પૂઠે ગરીબ ગધેડા,
હાજી હાજી કરી હીંડતા ॥ ડીફાં વિના *અતેડા, ૧૦
હારોહાર હજારો આ ॥ માંહો માંહે લપાતા,
કોણ આવે કામળ ઓઢીને ? ॥ એ તો ગાડર માતા.૧૧
પિતરાઈઓ વહેવાઈના ॥ એને અકલ ન કોડી,
આડા અવળા એકેકની ॥ પૂઠે જાય જો દોડી, ૧૨
બકરા તો વરના બાપ છે ॥ હોય એનું શું લેખું ?
શું સાગર શિંગડા તણો ॥ હું તે આજે આ દેખું ? ૧૩
વરનો તે ઘોડો આવિયો ॥ વાજે વાજાં વિલાતી,
ભેર, ભૂંગળ, ને ઝાંઝરી ॥ ભેગું ભરડતી જાતી. ૧૪
વર રાજા બે માસનું ॥ બાળ બેં બેં કરતું,
ઝડપાયું, ઝપ ઝોળીંમાં ॥ મન માડીનું ઠરતું. ૧૫
મંગળ બકરીમાઈતો ॥ ગાય હરખી હરખી,
જોડે જાંદરણી ઘણી ॥ કોડે જોવાજ સરખી. ૧૬

---

* ડીફાં વિના જેને ચાલવું ફાવતું નથી એવા ગધેડા.

બકરી બાઈએ નાતની ॥ ને બીજી ઘણીઓ,
આણી આડોશપાડોશણો ॥ બાઈપણી બે'નપણીઓ.૧૭
ભેંસ, ભુંડણ, ને ઉંટડી ॥ ઘેટી, ઘોડી, ગધેડી,
ગાય, બિલાડી, ઉંદરડીને ॥ એક કુતરીએ તેડી. ૧૮
વાંદરિયો; વીસર્યાં'નથી ॥ દશ વીશ આ કૂદે !
સાથે સામટાં ગાઈ સૌ ॥ સાતે સૂરને છૂંદે. ૧૯
કોઈ બેંબેં કો ભેંભેં કરે ॥ કોઈ ભૂંકતી ભૂંડું,
કોઈ ચુંચું મ્યાંઉં મ્યાંઉં કરે ॥ વેર વાળે કો કૂડું. ૨૦
હુક હુક કરતી વાંદરી ॥ જો જો ! નાચે છે કેવી !
ધન ધન બકરી ! ન કોઈની ॥ જાન તારા તે જેવી !૨૧
ચારપગાંની જાન આ ॥ જોડી બેપગાં સારૂ,
સમજે તો સાર નવલ બહુ ॥ નહિતો હસવું તો વારૂ.૨૨

ભણવાનો વખત જાય છે.

ગરબી. (સમચોકો.)

જાય છે, જાય છે, જાય છે રે,
આ વખત ભણ્યાનો વહી જાય છે !
થાય છે, થાય છે, થાય છે રે,
બહુ પછી પસ્તાવો થાય છે ! } ટેક.
બાળાપણ ભણવાનો અવસર,
જિવના જિવતરમાંહ્ય છે રે. આ વખ૦

ખેડુત જો ચોમાસું ન ખેડે,
આખું વરસ પસ્તાયછે રે. આ વખત૦
બાળપણું વીત્યું, કે ભણ્યાનો !
કાળ વીત્યોજ ગણાય છે રે. આ વખત૦
ગિરફ્તારીઁ પછી તો દુનિઆની,
તેમાં તે શું ભણાય છે રે ? આ વખત૦
કદી વખત મથીને કા'ડે, પણ,
કુમળીજ ડાળ વળાય છે રે. આ વખત૦
પાકીઁ કોઠીએ ચડે ન કાના,
ટપુ. ટપુ વાંચીઁ ગભરાય છે રે. આ વખત૦
માટે બાળક, ટાળ તું આળસ;
હજી તુજ હાથ ઉપાય છે રે. આ વખત૦
ભણ્યા વિના નર નાર નિદાને,
દુખમાં બહુ રીબાય છે રે. આ વખત૦
હાલ રમત તને રૂડીઁ લાગે પણ,
ફડે કૂડીઁ દેખાય છે રે. આ વખત૦
રમવું ખરૂં, ને ભણવું એ ખરૂં;
એજ ડાહાપણ કહેવાય છે રે. આ વખત૦
ભણ્યા વિના તો સિદ્ધિ ન ભવમાં,
ભણેજ સુખ પમાયછે રે. આ વખત૦
વિદ્યા વણ માણસ પશુ સરખું,
કહેવત સાચી સદાય છે રે. આ વખત૦
જન ને જનાવર જનમ સમે તો,
સમજમાં સરખાં દેખાય છે રે. આ વખત૦

પણ જન જે પંડીત બને છે,
જે જુગતું શિખવાય છે રે. આ વખત૦
વાર વાર વા'લે શીખવતાં
"બા બૂપા" એ બોલાય છે રે. આ વખત૦
રાખો રણે, તો રહેજ મૂંગું,
સમજનું મૂળ શિક્ષાંય છે રે. આ વખત૦
લો સર્વે શિક્ષા; શિક્ષાર્થીજ,
માણસ મોટું મનાયુ છે રે. આ વખત૦
નવલ કહે, જે અભણ રહે, તે
પશુપદ પામવા ચા'ય છે રે. આ વખત૦

गायना गुण. (ચોચોકા.)

गरबी.

લાગે મને, ગાય, તું ઘણી વા'લી !
ઓ ગૌરી, ગરીબ, ને ગુણવાળી ! ૧
તારૂં રૂપ મને રૂડું લાગે;
મુખ જોતાં ભૂખ બધી ભાગે. લાગે૦ ૨
ધોળું અંગ; ને શિંગડીઓ કાળી;
આંખ રાંકડી, કાળી, હેતાળી. લાગે૦ ૩
તારે કંઠે ઘંટડી ઘણઘણતી;
ચારે ચરણે ઝાંઝરી ઝણઝણતી. લાગે૦ ૪

ગોવાળેથી પાછી તું વળતી,
ત્યારે ભાં ભાં ભાં ભાવે ભણતી. લાગે૦ ૫
આપે ઉથલો વાછરૂ થનથનતાં,
પેસે ૧માં પ્રેમે તું તે સુણતાં. લાગે૦ ૬
હીંડે હર ન· ઉછળતી તું ઘેલી,
તોએ કોને મૂકે ન તું કદી ઠેલી. લાગે૦ ૭
વાટે બેઠાં બાળ બચાવી લે,
એવી રહેમજ છે તારે દીલે. લાગે૦ ૮
મારનાર ઉપર પણ તું ભારે,
નથી કરતીજ રીશ અતિશ ક્યારે. લાગે૦ ૯
તેં તો ધર્મનો મર્મજ પરમ લહ્યો,
ગૂઢ ગરીબપણાનો ગુણ ગ્રહ્યો ! લાગે૦ ૧૦
તું તો રોજ પરોપકારે રાજી;
તારો જશ જગમાં છે રહ્યો ગાજી. લાગે૦ ૧૧
તું ધોળી; ને ધોળું દૂધ તારૂં,
ગુણકારી, સ્વાદ ભર્યું, સારૂં. લાગે૦ ૧૨
દહીં, દૂધ, ઘી, માખણ, ને છાસ,
જેમાં સર્વે સ્વાદ તણો વાસ; લાગે૦ ૧૩
એ પાંચે અમૃત પૃથ્વીપર જે,
તે અમ અર્થે તું તો સરજે. લાગે૦ ૧૪
બર્ફી, ને પેંડા, ને માવો,
બાસુદી, શિખંડનો ખડો લા'વો, લાગે૦ ૧૫
તેતો તારી પ્રસાદી, ઓ, સુખદાતા !
ગાય માતા, તું સાચીજ છે માતા ! લાગે૦ ૧૬

તારા પ્રેમનો પાડ હું કેમ વાળું !
આવ, આવ, હું હેતે પંપાળું ! લાગે૦ ૧૭
તારી શિંગડી સુંદર સિંદૂરે,
રંગી સોને સણગારૂં હું રે; લાગે૦ ૧૮
કરૂં ચાંદલો, ને ચોખા ચોંડું,
ફુલહાર પહેરાવી, નિરખું મોં'ડું ! લાગે૦ ૧૯
તારૂં ઝગઝગતું જ્યોતિજ સરખું,
મુખ નિરખું, હરખું, ને નિરખું. લાગે૦ ૨૦
ધન ધન ! ધેનુ ! રૂપરસધામ !
ગુણ ગાયના ગાય નવલરામ. લાગે૦ ૨૧

ચોમાસાના ચાર માસ.

ગરબી. (ત્રિતાલી અષ્ટચોકા.)

ચોમાસાના ચારે માસ છે સારારે.
લીલી સાડી સુંદર સજે ધારા.* ચોમાસાના૦
ચોરી માસ આષાડ તે કહાવેરે,
વરસાદને દોરી લાવેરે,
જોક પહેલાં કંઈક તપાવે. ચોમાસાના૦
કડકડીને પડે મેઘરાય રે,
પડે પાણી, તે નેવે ન માય રે,
ધોધો ધોજ બધે સંભળાય ! ચોમાસાના૦

---

* પૃથ્વી.

નદી નાળાં તળાવ ભરાય રે,
જળ જળ પળમાં થઈ જાય રે,
ડૂબ્યું જાણે જગત જળમાંય ! ચોમાસાના૦
હોય વંન ફરી સજિવંન રે;
નાચે ગિરિપર મોર થનથંન રે,
કરે કળા ને હોય મગંન. ચોમાસાના૦
શ્રાવણ માસે સરવડાં હોય રે,
ગામ બહાર મેળે સૌ કોય રે,
જઈ લીલું લીલું બધે જોય. ચોમાસાના૦
માથે મેઘનો માંડવો આવ્યો રે,
નીચો લીલો ગલીચો બિછાવ્યો રે,
વચે મનહર *મછ ઝળકાવ્યો. ચોમાસાના૦
જિવજંતુઓ હરખે ઝાઝાં રે,
જ્યાં જોઈએ ત્યાં છોડ છે તાજાં રે,
શાક ભાજીનો શ્રાવણ રાજા. ચોમાસાના૦
ભાદરવે તે ભડકી ઊઠ્યો રે;
"બાકી સાકીનું લો; હું ત્રૂઠ્યો રે;
કદી કહેશો ન કે હું રૂઠ્યો." ચોમાસાના૦
એમ કહીને કડાકડી માંડી રે,
રહ્યા વાઘ ને સિંઘ બરાડી રે,
વીજ ઝબુકી ગગનને ફાડી. ચોમાસાના૦
દિસે સુરજ ન, થઈ રહી હેલી રે,
આણ્યો દરિયો ઉલેચીજ હેલી રે,
તોડી તેડ, ને નદિયો રેલી. ચોમાસાના૦

---

* મેઘધનુષ્ય.

આશો માસે ફળી જનઆશારે,
પાકયાં ધાન્ય ધરતી પર ખાસાંરે,
રહે ખેતરે ખેડુતો વાસા. ચોમાસાના૦
ઉડે પંખી લાખો હરખાતાં રે,
ગાય ભેંસ બળદ ચરે માતાં રે,
ઉંચે આભ રૂપેરી, જો, જાતાં. ચોમાસાના૦
ખીલ્યાં કમળે તળાવો છા'યાં રે,
આજે સારસને શી માયા રે?
જોજો ચંદ્રે ચકોર તો ધાયા. ચોમાસાના૦
શર્દચંદ્ર પુનમ બલિહારી રે!
ગીત ગાય નવલ નરનારી રે!
કેડે દીવાળીની તયારી! ચોમાસાના૦

पांचमुं धोरण भणनारीओने सारु.

मातृस्तवन.

ધોળ. (ચોચોકા.)

જ્યારે હું હતું પશુ અજ્ઞાન રે,
નહોતું ખાન કે પાનનું ભાન રે,
ત્યારે કોણ મારી સંભાળ,
કરતું ધરી વા'લ ? તેતો તુંજ માવડી.
કોણ ઉંઘતું હેતે ઉઠાડીને,
કોણ અંગનું ક્ષીર ધવાડીને,
થતું હુંથી અધિક પ્રસંન,
પોતાને મન ? તેતો તુંજ માવડી.

માથું મારી, ઉછાળી હું લાત રે,
ધાવું તેમ તેમ, તોરળિયાત રે,
થઇ, મિઠડાં લેતું કોણ મુખ,
પામી મહા સુખ ? તેતો તુંજ માવડી.
મને કોણ ઉઠાડ બેસાડતું ?
મને કોણ રિઝાવી રમાડતું ?
કોણ ગાતું ઊંઘાડવા ગીત,
પ્રફુલ્લિત ચિત્ત ? તેતો તુંજ માવડી.
જરા માથું દુખે કદી માહરૂં,
કોણ ચોંકી થતું દુખીઁ બ્હાવરૂં ?
*કરી કરીને કડવા કવાથ,
પીતું ખુશી સાથ ? તેતો તુંજ માવડી.
કોણ શિખવતું બોલતાં ચાલતાં ?
કોણ કહેતું મનોહર વારતા ?
દીઠા દાઢી અસંખ્યજ દોષ,
તોએ ન કર્યો રોષ ! તેતો તુંજ માવડી.
તારા પ્રેમનો પાર પમાય ના,
તારાં કર્યાં તે કોએ કરાય ના,
અરે ! તેં મળમૂત્ર અથાગ
વહ્યાં, લહ્યાં ભાગ્ય ! ધનધન ! મારી માવડી !
તારો પાડ શું વાળું ? વળાય ના !
મૂકી માથું ખોળામાં હું માયના,
બોલું નવલ ગગળો થઇ વાણ,
"તારૂં છે કલ્યાણ." જય જય ! મારી માવડી !

---

* પથ્ય.

ગૂજરાતની મુસાફરી.

ગરબી. (અઠ સમ ચોક્કો રૂપકતાલ.)

દક્ષિણમાં છે દમણગંગા ॥ ત્યાંથી નિકળીએ પ્રવાસરે;
અમલસાડ, વલસાડ, નૌસારી, ॥ લેજો ફણસ અનાસ.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૧

શાં શોભે કદલીવન શિતળ ! ॥ લહેજત લાખેણી લઇએરે;
ભીલ ચોધરા ભાઠેલાની ॥ ભાષા ભણતાં જઈએ.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૨

સુરત શેરનું સુંદર સ્ટેશન ॥ સુંદર રસ્તા સારારે;
સુંદર, નાજુક, લોક વિચક્ષણ, ॥ શોખી, સફાઈ કરનારા.
રમીએ ગૂજરાતેરે ! ૩

ઓ ! આવી બરફીની દુકાનો ! ॥ ઉભાં રહો, રઢ લાગેરે !
પાપડી પણ આપણ આ ટાણે ॥ પામ્યાં પૂરણ ભાગ્યે !
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૪

જરૂર નાતમાં જમવા જઈએ॥જમણ આવાં નથિ નરખ્યાંરે?
ચિનાઈ સાડી ચપડા ચપકે ॥ સર્વે લખેશ્રીજ સરખાં.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૫

મેળા, ઠેળા, ને વરઘોડા ॥ નાચ, ને રંગ ઠામ ઠામરે;
હસતાં રમતાંજ દિસે સદા સૌ ॥ કરતાં હશે શું કામ !
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૬

આગળ આ હતું હિંદુસ્તાનમાં ॥ સૌથી બંદર મોટુંરે;
નામીચું દુનિયામાં, તે કેમ ॥ છેક થયું હશે ખોટું ?
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૭

તાણી નાહિ, લઈ લાહે ગજી, કિનખાબ, કિનારી, ચાલોરે;
નરમદાનો નરખી, નર, પૂલ ॥ નરનાં નરપણ ભાળો.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૮
ભરૂચની ટેકરી બહુ બાંકી ॥ ટીંબા ચડજે તપાસીરે;
ટેડી પાઘ, કકડતાં કપડાં ॥ રૂમાલ તો ફરમાસી.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૯
ભાગ્યું,ભાગ્યું, પણ એછે ભરૂચજ ॥ ભૃગુનો આશ્રમ કહાવેરે;
શે'ર જુનું ગૂજરાતે, આજે પણ ॥ રૂ બહુ *રેલે ચડાવે.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૧૦
ત્યાંથી કબીરવડ જોવા જાજે ॥ જગમાં જેછે નવાઈરે;
જોઈ ડભોઈ, પાછાં વળજે; ॥ †માળમાં માલ ન કાંઈ.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૧૧
મેલ્યું ભરૂચ કે આવ્યું કાનમ, ॥ કાળી ધરતી રસાળીરે,
જ્યાં ચોમાસે જાય કળી પગ, કણબી કન્યા દે ગાળી.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૧૨
મિયાંગામ ઈટોલું વટાવે ॥ આવે ઝાડનાં ઝુંડ રે;
ઝાડે ચારે તર ચરોતરનું ॥ ગોંદરૂં આ છે પ્રચંડ.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૧૩
વડોદરે નિર્ભ્રાંત ઉતરજે ॥ નથી મલ્હારરાવ ઘેલોરે;
દાણનું દુખ તો છે હજી કાયમ ॥ ગાંઠડા હેઠે મેલો;
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૧૪

---

* રેલવેને મારગે. † પંચમહાલનો માળ પ્રદેશ.

જુઓ જઈને મોતીબાગ, ને ॥ નજરબાગનો મીનોરે,
જો જો સવારી, સાટમારી ને ॥ સરઠી દીવાન નવીનો.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૧૫

પાન ને પર્વળ લઈ પરવરીએ ॥ શો ઊંચો પૂલ મહીનો રે ?
"આવી મહી ને ફિકર થઈ" એ॥ ઉખાણો હતો અહીંનો.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૧૬

આપે જણાય છે આવ્યું ચરોતર ॥ બોલીને બુદ્ધિ જ્યાં જાડીરે;
લોક ઉદ્યોગી, ખંતી, ઠરેલા, ॥ *કોસરમાએ ધવાડી.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૧૭

હોય જવું વડતાલ કે ડાકોર, ॥ તો વચમાંથી વિચરજો રે;
કપડવંજે કાચને સાબુ ॥ જોઈ સુધારો કરજો.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૧૮

આવી આનંદે પાછા આણંદે ॥ કે નડીયાદે મળજોરે;
મહમદશાહનું શે'ર જોઈને ॥ અમદાવાદે વળજો,
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૧૯

અમદાવાદે આદે હતી બહુ ॥ ગાદી મોટી પાદશાહીરે,
જ્યાં ત્યાં મસીદ, ને †તોડા તે હજી ॥ યાદ આણેછે ભાઈ !
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૨૦

જુમામસીદ શી મોટી ! મહમદશાહનું સેન સમાય રે,
જુમામસીદ જોતાં તે વખતની ॥ ઝાંખી આજે થાય.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૨૧

* કસર કરવાનો ગુણ. † નાના મિનારા.

ભદ્રની શોભા છે બહુ સારી ॥ ત્રણ દરવાજે કમાનરે,
હઠીસિંગને દેહેરે આરસ ॥ ઓપેછે હીરા સમાન.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૨૨

શાહઆલમ સર્ખેજની શોભા ॥ શી રીતે વર્ણાયરે ?
અસલી ઈમારત હુંનર આગળ ॥ ઇંજનેરી લજવાય.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૨૩

અમદાવાદી લોક ઉદ્યોગી, ॥ કોડીં, કસરની સાથેરે,
વિવેકીં, ને વળીં પરગજુ પણ ॥ તન મન *કણ ત્રણ વાતે.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૨૪

રસમાંછે અહિં છપ્પા સામળ—કવિના પૂરણ કામરે,
જેમ સુરતમાં પ્રેમાનંદ, ને ॥ વડોદરે દયારામ.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૨૫

ગઈ પાદશાહી ઘણા દિવસથી ॥ પણ †શાહે રંગ રાખ્યોરે
બાંધી સાઢાત્રણ તાંતણે શેં'રને ॥ ધંધો ધોકારે દાખ્યો.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૨૬

ધોતીજોડા, પીતાંબર, સાડી, ॥ જે જોઇએ તે લેજોરે;
બાર બોલાવે બો'તેર આવે ॥ કોક દલાલને કહેજો.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૨૭

આવે દલાલ, ને લાવે લટકતા ॥ વેપારી ટોળે ટોળરે;
લડે, વઢે, દે ગાળ, ખેંચે, સમ ॥ ખાય, કરે કાગારોળ !
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૨૮

---

* ચપટી દાણા. † વેપારી વાણીઆએ.

આવી અગાડી ગાયકવાડી ॥ ઘોડા ફરે મદ માતારે;
વડનગર ને વિસલનગરે ॥ જાવું પણ નથી જાતાં.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૨૯

સરસ્વતી તીર સુંદર સિધપુર ॥ કપિલ મુનિનું ધામરે,
પાટણ, પ્રાચીન રાજધાનીને ॥ અહિંયાંથીજ પ્રણામ.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૩૦

કાઠિયાવાડે હાલ નથી ભો ॥ હાલો તે ભણી જઈએરે;
દેશી રાજનાં દુખડાં દેખી ॥ દિલમાં દુખિયાં થઈએ.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૩૧

રેત ગઈને પા'ણા આવ્યા ॥ ઝાડનું દેખું ન નામરે;
ખરે સૌરાષ્ટ્ર તો ખનિજ ખજાનો ॥ ખોલ્યાનો ખરો ઠામ.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૩૨

પ્રથમ જુનાગઢ ચાલો, જોઈએ ॥ નરસિંહ મે'તાનો ચોરોરે.
છતું કર્યું ગૂજરાત સપૂતે ॥ એનો પાડ ન થોડો.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૩૩

જામનગર મચ્યું રાગને રંગમાં ॥ ભાવનગર ભળપણમાંરે;
પેહેલા વર્ગનું ચોથું ધ્રાંગદ્રું ॥ પોરબંદર હાલ ગણ મા.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૩૪

સુદૃઢ, શૂરા, શોખી, શાણા, ॥ ખારીલા, ખટપટવાળારે,
માની, માન મ્હસ માગતા આપી ॥ લોક આણીકોર ભાળ્યા.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૩૫

જોવા લાયક રાજ રહ્યાં બહુ ॥ પણ કહોને શું કરિયેરે ?
રાજાધિરાજની રાજે ધજા જ્યાં ॥ રાજકોટે જઈ ઠરિયે.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૩૬

બાજે બાજે રાજ બધા ત્યાં ॥ આવી પ્રસંગે જાશેરે;
જોઈ રહ્યા, કે વળશું પાછા ॥ પ્રવાસ પૂરો થાશે.
રમીએ ગૂંજરાતેરે. ૩૭
રહીં ગયું જોવું દીવબંદર, ને ॥ ધોળેરૂં, ને ધોધુંરે.
ખારેઘોડે ખૂટે ન મીઠું ॥ મીઠું પાણી મોંઘું.
રમીએ ગૂંજરાતેરે. ૩૮
પશ્ચિમે દ્વારિકા, પૂર્વે કાળી, ॥ ઉત્તરે અંબામાતરે,
દક્ષિણે કુંતળેશ્વર એ છે ॥ ચારે ચોકી ગૂજરાત.
રમીએ ગૂંજરાતેરે. ૩૯
ઉન્હાં પાણીના કુંડ લસુંદ્રા ॥ ગોધ્રા, ને ઉનઈએરે,
ગંધક તો ગંધાય છે પુલ્લો ॥ રામ સુધી શિદ જઈએ ?
રમીએ ગૂંજરાતેરે. ૪૦
વિમળશાહનાં દે'રાં બળેલાં ॥ લાવા રસમાં દટાયાંરે,
જોતાંજ, જાણે જ્વાળામુખીનું ॥ જોર જે જન છે ડાહ્યાં.
રમીએ ગૂંજરાતેરે. ૪૧
રહી છેવાડે છાવણી ડીસા ॥ હવા પાણી જયાં સારાં રે,
પાલણપુર ઉપરથી થઈને ॥ આબુજી જોવા ધાર્યા.
રમીએ ગૂંજરાતેરે. ૪૨
વેલી વનસ્પતિ, વિધવિધ ઔષધિ ॥ જૈન દે'રાં જયકારીરે
"અઠે કઠે" કરનાર મેવાડને ॥ મારવાડની અહિં બારી.
રમીએ ગૂંજરાતેરે. ૪૩
વાદળાં અંગે અડકી હિંડે, ॥ ટાઢે જવાય કુઠવાઈરે,
પાલીતાણે, ગિરનાર, શેત્રુંજે ॥ ભૂલ્યાં આપણે જવું ભાઈ.
રમીએ ગૂંજરાતેરે. ૪૪

રાધણપુર જઈ રણને ઝાંખવું, ॥ કચ્છ ભુજ જ્યાંથિ જવાયરે,
માંડવીબંદરથી ઊપડતાં ॥ મુંબાઈ *બોટે અવાય.
રમીએ ગૂંજરાતેરે. ૪૫
મુંબાઈ તો અલબેલીજ કહાવે ॥ જાણીતી જગમાંહ્યરે.
વિદ્યા, હુનર, વેપાર, ને રાજનું ॥ નૂર નવલ શું ગાય ?
રમીએ ગૂંજરાતેરે. ૪૬

ચૈત્ર માસનું ચિત્ર.

ગરબી. (ચોછક્કા.)

ચતુર, ચૈત્રને વસંત વર્ગે શિદ ભણ્યો જો ?
લોકે ક્યારનો ઊન્હાળે ગુણ લેખી ગણ્યો જો. ચતુર૦
પડે તાપ જે બપોરે, તોબા તે થકી જો !
રૂડી રાત્રિ, ને સવાર, સાંજ છે નકી જો. ચતુર૦
રાતે નિર્મળા આકાશે તારા ઝગઝગે જો;
ચોગમ ચંદનીમાં ચંદ્ર ચારૂ ચગચગે જો. ચતુર૦
સાંજે વા'ણે શિતળ મંદ પવન વા'યછે જો;
એથીજ નિશાળો સવારમાં ભરાયછે જો. ચતુર૦
પણ જંત્ર વેળા ધરતિ ધખી જાયછે જો;
છત્રિ જોડા વિના ડગલું ના મુકાયછે જો. ચતુર૦
પડે તાપ, તપે તાલકું, માથું ભમે જો,
લોહી ઊકળે, ને આવે ઊંઘ આ સમે જો. ચતુર૦
ઊંઘે વાઘ નાગ આદિ શોધી છાંયડા જો;
બેઠાં ડાળપર, જો, ડોલાં ખાય પંખીડાં જો. ચતુર૦

---

* આગબોટ.

પેઠાં માળામાંએ બાળ પંખીઁ તફડે જો;
નવલ કહે લાગે લૂ, બાળક, બાહર રડવડયે જો. ચતુર૦

वैशाख मासनुं चित्र.

લૂ લૂ લૂ વૈશાખે ! શાખે શાખો લાધિયો જો !
આ શું પૃથ્વીએ પંચાગ્નિ જોગ સાધિયો જો ! લૂ લૂ લૂ૦
જાણે ભઠ્ઠીનીજ પાસ ઉભાં આપણે જો,
એવા તડકાના ભડકા લાગે બારણે જો. લૂ લૂ લૂ૦
આંખે આવે અંધારાં તડકે તાકતાં જો;
વને વનચરો જળ ઝાંઝુઆનાં ઝાંખતાં જો. લૂ લૂ લૂ૦
ગોંધાઈ ઘરમાં બેઠે પણ ન ચેન આ ઘડી જો;
આવે ઝાળ, ને ઝલ્લાઈ જાય ચામડી જો ? લૂ લૂ લૂ૦
ગામ બાહાર લૂને ઝપાટે ઘાસ છોડવા જો !
ગયા સુકાઈ; સિમાડા મસાણ સમ હવા જો ! લૂ લૂ લૂ૦
બોડાં બોડાં બહુજ ઝાડ પણ દિસે ખરાં જો;
વાઘા વાયલા, ને ખરર ખર્યાં પાતરાં જો. લૂ લૂ લૂ૦
સૂકા વાંસનાં વન સળગીઁ ઊઠે આ સમે જો;
લાગે દવ; બધું તે બાળતો ચોગમ ધુમે જો. લૂ લૂ લૂ૦
પશુ પક્ષીઁ વૃક્ષ વલ્લિ પ્રલય થાયછે જો;
ઉજડ ઉજડ નવલ જંગલો જણાયછે જો. લૂ લૂ લૂ૦

जेठ मासनुं चित्र.

આવ્યો જેઠ, વધી વેઠ, શેઠ, શું જુએ જો !
ફૂટે બફારાના ફૂઁવારા રૂંએ રૂંએ જો,

એવાં ઝરણ ઝાઝાં મળ્યાઁ નદી વહે દિલે જો;
ટીપાં ટપક ટપ કપાળે, ગાલે, ને ગળે જો. આવ્યો જેઠ૦
જળ જેટલું ઝરેછે, તેટલું ખરે જો,
"પાણીઁ પાણીઁ" કરી પ્રાણ પાછું લે અરે જો. આવ્યો જેઠ૦
સૂકી જીભને જનાવરો દોડે વને જો,
હતાં જે સુતાં સંતાઈ ગુફાને ખુણે જો. આવ્યો જેઠ૦
મળે જળ ન; જળ વિના સૌ બ્હાવરાં થયાં જો;
નદી, નાળાં, ને તળાવ તો સુકાઇ ગયાં જો. આવ્યો જેઠ૦
પાણીઁ કૂઁવાનાંએ કમી થઇ જાયછે જો;
લાંબા દાહાડલા આ દોહેલા કહેવાયછે જો. આવ્યો જેઠ૦
ઘણાં હોયછે તોફાન દરિયા પરે જો;
ચડી વા વંટોળે, જળ થળે જુલમ કરે જો. આવ્યો જેઠ૦
ધરણીઁથી ઉઠાવી ધૂળ ગગને લઈ ચડે જો;
આંધીઁ હોય, ને દબાય આદમી ઉંટ *દડે જો. આવ્યો જેઠ૦
વાં'ણો ડોલે, સઢ તોડે, ને ચકડોળે ચડે જો,
ડૂબે દરિયામાં, દુઃખની બુમો પડે જો. આવ્યો જેઠ૦
વખતે જળના થંભ થઇ જઈ મેઘે† મળે જો;
રણે રેણુનારે નવલ ધાતા ઝળહળે જો. આવ્યો જેઠ૦

भक्तिनुं परोढियुं.

रागप्रभात. (ચોછકડુ.)

શાંત શાંત સકળ સ્થળે, શાંત ચિત્ત સારૂં,
શાંતિનો દાતાર સાર, શ્રીપ્રભુ સંભારૂં શાંત શાંત૦ ૧

---

* ધુળના ઢગલા. † વાદળાને.

પૂર્ણ બ્રહ્મ ભક્તિનું પરોઢિયું છે આજે:–
હૃદય કમળ ખિલ્યાં પલ્લવે બુંદ આનંદ રાજે; શાંત શાંત૦ ૨
મોહ રાત્રીનો પ્રકાશ ઝાંખો થયો ભાઈ;
પાપરૂપ પોયણી આપે ગઈ બીડાઈ; શાંત શાંત૦ ૩
શિતળ, સુગંધીત, મંદ ચિદાનંદ પવને;
જાગ્યો જીવ જગાડે જગતગભીર ગૂઢ કવને. શાંત શાંત૦ ૪

પોપટ.

ગરબી. (અષ્ટત્રિક ત્રિતાલી.)

સાચે તું કાંઈ ઘેલો દિસેરે, રસીલા અલ્યા, સાચે૦
સાચે તું કાંઈ ઘેલો દિસે !
નાશી નાશી ક્યાં તું જશે ?
નાઠામાં શો સ્વાદ હશેરે ? રસીલા૦
રંગીલી હું રંગ રસે,
રમાડુંછું મસે મસે,
તે ન તારે દિલ વસેરે ! રસીલા૦
ખટ રસ ખાવા આપું,
હૈયે હાર કરી થાપું,
રૂડું *રામ નામ જાપુંરે. રસીલા૦
તોય પડે ઉણું તને,
નાસું નાસું થાય મને,
ઢાળ્યા, શું ડાટયું છે વનેરે ? રસીલા૦

---

* રામના જેવા ભરતખંડમાં બીજા ન્યાયી રાજા થઈ ગયા નથી.

રૂપાળો છે રંગ તારો,
કાંટલો તો કોટે સારો,
ચાંચે જીવ ચોંટયો મારોરે. રસીલા૰
પોપટ, તું પ્યારો લાગે,
તાન મારૂં તારી આગે,
આપને તું તાલ રાગેરે. રસીલા૰
શીખવીશ ગાતાં તને,
રહેને તું તો મારી કને,
એ મઝા મળે ન વનેરે. રસીલા૰
ભૂલોં ! શાને નીચું ઘાલે ?
વિવાહ હું કરીશ કાલે,
મંગાવી મેના બે વા'લેરે ! રસીલા૰

(छठ्ठुं धोरण भणनारीओने सारु.)

प्रभातनुं वर्णन.

प्रभातियुं. (અષ્ટયોકા.)

જાગો, જાગોરે, મારાં ઉજમાળાં બે'ના, કે
વા'ણલાં ભલાં વાહ્યાંરે ! ટેક.
જાગ્યાં, જાગ્યાંરે મોર પોપટ મેના, કે. વા'ણ૰ ૧
ધીમે ધીમે રે બોલ બોલે રસાળા, કે, વા'ણ૰
જાણે જાણેરે એ જગાડે બાળા કે ! વા'ણ૰ ૨
બીજાં બીજાંરે બા'ર પંખી કલોલે કે, વા'ણ૰
ઉડે ઉડે ને, મોંઠું મીઠું જ બોલે કે. વા'ણ૰ ૩

ચીં ચીં ચીં ચીંરે કરે ચકલી આનંદે કે, વા'ણું૦
રમે રમેરે ખિસકોલી સ્વછંદે કે. વા'ણું૦ ૪
બોલે બોલેરે ગાય ભેંસ ગોશાળે કે, વા'ણું૦
નાચે નાચેરે નાનાં વાછરૂં વા'લે કે. વા'ણું૦ ૫
જોજો, જોજોરે, ઉંચે પંખી આકાશે કે, વા'ણું૦
ચક્કર ચક્કરરે ફરે કુદડી ઉલાસે કે ! વા'ણું૦ ૬
ઉંચો ઉંચોરે ચડ્યો સૌથી ચંડોળ કે, વા'ણું૦
ગાતો ગાતોરે રસે ઝાકમઝોળ કે, વા'ણું૦ ૭
ગાએ ગાએરે ગુણીજન બ્રહ્મનામ કે, વા'ણું૦
હરખે હરખેરે આખું જગત કાં આમ કે ? વા'ણું૦ ૮
હસી હસીરે ઊઠયાં વૃક્ષ ને વેલા કે, વા'ણું૦
ખીલ્યાં ખીલ્યાંરે મન કમળ આવેળા કે. વા'ણું૦ ૯
ઉગે ઉગેરે સૂરજ સુખધામ કે, વા'ણું૦
તેનો તેનો આ ઓચ્છવ ઠામ ઠામ કે. વા'ણું૦ ૧૦
ભાળે વા'લેરે સૌ ઉગમણી દીશ કે, વા'ણું૦
રાતી રાતીજે સોનેરી અતીશ કે. વા'ણું૦ ૧૧
ઓ ! આ ! ઉગ્યારે ! જગ ઝગમગ્યું સંધું કે; વા'ણું૦
જાણે ઝબકોળીરે કા'ડયું જ્યોતિને સિંધું કે ! વા'ણું૦ ૧૨
દીપી દીપીરે ઉઠયા બાગ બગીચા કે, વા'ણું૦
ઝળકયા ઝળકયારે લીલા ઘાસેગલીચા કે. વા'ણું૦ ૧૩
જય જય જય જયરે કહી ઋષિઓ ઉભેલા કે. વા'ણું૦
હેતે હેતેરે ધરે ધ્યાન આવેળા કે. વા'ણું૦ ૧૪
ધ્યાને ધ્યાનેરે પરિબ્રહ્મને ધારેકે, વા'ણું૦
માગે માગેરે સદ્‌બુદ્ધિજ ત્યારેકે. વા'ણું૦ ૧૫

સાચે સાચેરે સમો ભક્તિનો આ છે કે, વા'ણું૦
સહેજે સહેજેરે સંધ્યા વંદાય સાચે કે. વા'ણું૦ ૧૬
આ છે આ છે રે સુખસાધનકાળ કે, વા'ણું૦
જે કોઈ જાગેરે તેનાં ભાગ્ય વિશાળ કે. વા'ણું૦ ૧૭
આવે આવેરે મંદ શિતળ પવંન કે, વા'ણું૦
બે'કે બે'કે રે શી સુગંધી વંન કે ! વા'ણું૦ ૧૮
તાજાં તાજાંરે થાય તન ને મંન કે. વા'ણું૦
વાધે વાધેરે વય વિદ્યાને ધંન કે. વા'ણું૦ ૧૯

इतिहासनी आरसी.

ગરબી. (છચોકા.)

ઇતિહાસની આરસી સાહી, ॥ મેં જોયું માંહી;
થિર થાવર દીઠું ન કાંઈ ! ॥ ફરતી છે છાંહી ! ૧
આ મુલક બધામાં આજ ॥ ક્યાંના ક્યાં રહેતા;
ઇંગ્રેજ કરે છે રાજ, ॥ જગમાં જશ લેતા. ૨
પણ હેંસીજ વર્ષ પછાત ॥ જો જોઇએ ઝાંખી,
દિસે દક્ષણિયો ગૂંજરાત ॥ ધુમતા ડર દાખી. ૩
શો પેશવાઈનો દોર ! ॥ પૂંનેથી સંચરતાં,
બહુ ચકરાં જાબમજોર ॥ "ઈકડેયા" કરતાં. ૪
માંડ્યા રાજે અધર્મ અપાર ॥ ધર્મનું કહાવે જે;
કરી ચાર દિવસ ચમકાર ॥ શૂન્ય થયું સહેજે. ૫
પેશવાઈ પેહેલાં મુગલાઇ ॥ ચાલતી ચોપાસે,
અહીં સ્થાપી અકબરશાહી ॥ બાંધી નીતિ પાશે. ૬

નહિ જુલમ, ન આકૂં દાણુ; ॥ નહિ પક્ષાપક્ષી;
દીધું દેશીને માન સમાન ॥ દેશાઈગીરી બક્ષી. ૭
ટકી બસેં વરસ મુગલાઈ ॥ તે આને યોગે,
જ્યારે રાજનીતિ બદલાઈ ॥ પડી મરવા રોગે. ૮
આ બસેં વરસ પણ બાદ ॥ કરી જો પછવાડે,
પાદશાહી અમદાવાદ ॥ સ્વતંત્રપણે લાડે. ૯
"કુત્તે પર આયા સસા—બસાયા શે'ર શાહને"
આ આશાભીલને અસા—વળે ગમ્યું તેજાંને. ૧૦
થયો મહમદ, બેગડો એક ॥ છેક મહા મોટો,
બાંધ્યાં મસિદ, મિનારા અનેક, ॥ શે'ર, સણંગ, કોટો. ૧૧
હતો જબરદસ્ત મહા શૂર ॥ મહા મોટો જંગી,
ચડી વાણે, લડી ચકચૂર ॥ કર્યા બહુ ફિરંગી. ૧૨
પણ ચૌદસેં બાર અગાઉ ॥ હતુ એ ક્યાં શે'રજ ?
હવે પાટણપુરને ગાઉં—થયો અકરા કેરજ ! ૧૩
સન તેરસેં પૂરા માંહ્ય ॥ થયા હિંદૂ પૂરા;
પડ્યું પાટણ; વર્ત્યો ત્રાહ્ય ! ॥ ધિક ! નાગર નગુરા ! ૧૪
પેઠા મુલકમાં મુસલમાન ॥ "મારૂં મારૂં" કરતા;
લૂટે ઝૂટે, વટાળે, લે જાન, ॥ વહુ દિકરી હરતા. ૧૫
લડ્યા, પડ્યા હજારો શૂર ॥ "ભલે મરિયે મરિયે."
વહ્યું લોહી, જેમ જલપૂર, ॥ ડુબ્યો દેશ તે દરિયે ! ૧૬
એ દિવસ પડી જે પોક ॥ હજી ગગને ગાજે !
એ દિવસ દેશિયો શોક ॥ કરોસૌ મળી આજે ! ૧૭
એ દિવસ થકી પરતંત્ર ॥ થયા, લાગી ખાંપણ રે !
એ આગે હતા સ્વતંત્ર ॥ હિંદુ સૌ આપણ રે ! ૧૮

વધ્યો શોક, થંભ્યું મુજ ગાન, ॥ શાન આ એકજરે,
વિના ધર્મ, નવલ, આ સ્થાન ॥ ચલિત સૌ છેકજરે. ૧૯

वसंतवर्णन.

होरी.

પચરંગી પટકુળ ધારી,
દીપે કુદરત આ રતે ન્યારી;
જાણે, જો, નવજોબના નારી,
પિયુ પામી કરે મઝાદારી } ટેક.

કુમળાં ચળકતાં વૃક્ષે સજ્યાં ॥ નવ પલ્લવ જૂનાં ઉતારી;
આંબે મોર અથાકજ ઝૂકે ॥ જાણે કલગીઓ સારી !
વસંતની આવી સવારી ! દીપે૦ ૧

વીંટી વળી વેલી સૌ સૌને ॥ વૃક્ષે હસ્ત પ્રસારી,
ફૂલના ઝૂમખે ઝૂમખા જે પર ॥ રંગાબેરંગી અપારી !
ઓકે ઝાડી ફૂલ ભરી ભારી ! દીપે૦ ૨

ફૂલ ભરી ડાળો ડોલે, ખરે ફૂલ ॥ પથરાઇ ફૂલની પથારી;
ભ્રમર હજારો ગુંજાર કરંતા ॥ સુગંધિ લેતાં ગયા હારી !
બધુંજ રહ્યું બ્હેક જ્યાં મારી ! દીપે૦ ૩

ફૂલ ભરી ડાળો ડોલે, હિંડોળે ॥ બેઠાં પોપટ, મેના પ્યારી,
ને નવરંગી અવર બહુ પંખી ॥ મધુર કરે રવ ! તારી,
કોયલ, તો છે બલિહારી ! દીપે૦ ૪

કોયલો કુકૂ કુકૂ કૂકૂ કરી રહી ॥ પંચમ સુર અનુસારી;

વદ્દ ઘટામાં પડઘા પડે ને ॥ કુંજ કુંજી રહીં સારી,
મનોહર કામણગારી ! દીપે૦ ૫
દ્રાક્ષને માંડવે લાખો દરાખો ॥ લીલી, લોચનઠારી,
કુમળા બપોરના તાપે તૃશ્યાના ॥ હાથ લોભાવનહારી,
કંઠે થંડક કરનારી ! દીપે૦ ૬
ઉગ્યાં ગુલાબ, ને આવી ગુલાબી ॥ તાઢની તો હવે વારી;
વાહે સવારમાં મંદ, સુગંધિત ॥ શિતળ, સમિર સુખકારી,
અંગે ઉમંગ વધારી ! દીપે૦ ૭
રંગ્યાં ઉમંગ્યાં પશુ, પંખી, નર, ॥ નાર, કુમાર, કુમારી,
સર્વ સજોડે રમે, જમે, કોડે, ॥ સર્વ કરે મઝાદારી,
મુખે મીઠીં હોરીં ઉચારી ! દીપે૦ ૮
હોરીંના સૂર ધુમી રહ્યા ચોગમ; ॥ ચોગમ લગન છે જારી;
લગનસરા તો વસંતેછે સોહે; ॥ વસંતછે લગનઆચારી !
જેણે રચી અજબ તયારી ! દીપે૦ ૯
એ રીત આ રતે પાંચે ઇંદ્રિ, ને ॥ રૂદય રીઝયાં સંસારી,
હોળીરમણ, આ હર્ષઝરણની ॥ રીત સ્વભાવિક ધારી,
ગણો ચાલુ ગંદી નઠારી ! દીપે૦ ૧૦
સંત સ્તવે ભગવંત વસંતે ॥ ઊંચે સ્વરે લલકારી,
જેણે જગતમાં ચોગમ ફરતી ॥ આવી અનુપ ઉપકારી,
લલિત લીલા વિસ્તારી ! દીપે૦ ૧૧
જય! જય! જય! સચરાચર ! સુંદર ॥ જય ! ચિદ્રૂપ ભયહારી !
જય! જય! એક, અકળ, બ્રહ્માંડ અખંડ અખિલ વિહારી !
નવલ તન મનના ધારી. દીપે૦ ૧૨

ગુણનું કજોડું—વેંમી સ્ત્રીનું વર્ણન.

ગરબી. (સમછક્કા.)

કેવું આ કજોડું તે કહેવાય, દેશિ કહોને તમે કેવું આ૦ ટેક.
• પુરૂષ તો ભણ્યો ને ગણ્યો છે ઘણો ગુમાનિઆ;
સ્ત્રીથિ ના સ્વભાષા શુદ્ધ બોલાય. દેશિ૦ ૧
ભાઈ તો ભૂગોળ ને ખગોળમાં ધુમેછે;
બાઈનું તો ચિત્ત ચુલામાંહ્ય. દેશિ૦ ૨
પુરૂષ આ પ્રવીણ પૂરો પુસ્તકો રચે છે;
પેલિથી ન પત્રએ વંચાય. દેશિ૦ ૩
ભાઈ તો સ્વદેશને સુધારવા મથેછે;
બાઈ કહે "હું જોઉં શી રીત થાય." દેશિ૦ ૪
પુરૂષ ધૂર્ત ઢોંગિનાજ ઘાટમાં ફરેછે;
તેતો ઘેર પેલીથી પૂજાય. દેશિ૦ ૫
ભાઈ તો સભામાં જઈ સુભાષણોજ આપે;
બાઈ જઈ રાજવિયો ગાય. દેશિ૦ ૬
પુરૂષ તો પધારે સુધારાની મંડળીમાં;
પેલિ પાપી મંડળીમાં જાય. દેશિ૦ ૭
ભાઈ તો નશીબનો નકાર કરે મૂળથી;
બાઈ તો ગરોડા પુઠે ધાય. દેશિ૦ ૮
પુરૂષ તો પવિત્ર પરમ ઇશને પૂજેછે,
ગોવાળની ગલીચોં પેલિ ચાહ્ય. દેશિ૦ ૯
ભાઇડો ન ભૂલથીએ ભૂંડું કદી ભાખે;
ભૂંડણી વિવાહે વિષ્ઠા ખાય. દેશિ૦ ૧૦

દેશિઓ, ન દોષ દેશો, જો કદી એ બાપડો,
હાર્યાં કરે એ પિડા વિદાય. દેશિ૦ ૧૧
છેકજ જ્યાં આવી રીત ભાત મતિ બુદ્ધિ છે;
પ્રીત તે શી રીતેરે બંધાય ? દેશિ૦ ૧૨
વાત શું કરે, ને અરે ચિત્ત તે શું એ ઠરે ?
એક એકને ન જ્યાં સુહાય. દેશિ૦ ૧૩
ચાલતા વેહેવારની તો વાતજ તજવી;
એણેજ રણસ્તંભ રે રોપાય. દેશિ૦ ૧૪
વિદ્યાના વિનોદ કેરિ વાત કદી કહાડે;
બ્હીલું બ્હીલું પેલિ જોય ત્યાંહ્ય. દેશિ૦ ૧૫
વર્ત્તમાનનીએ વાત એને નહિ ગોઠે,
એનીં તો જુદીજ છે દુનિયાય. દેશિ૦ ૧૬
એને ઝોડ ઝપટની, કે કામણ દુમણનીજ વાત,
કે દહાડા રહ્યાનીરે સદાય. દેશિ૦ ૧૭
એતો જાણે ખાવું પીવું પ્હેરવું ને ઓઢવુંજ,
કે નજર ઊતારના ઉપાય. દેશિ૦ ૧૮
ઝાઝું શું કહેવું રે થોડું લખ્યે ઘણું માનજો !
અભણ વ્હેમિ મુરખની એ રાય. દેશિ૦ ૧૯
વચનુંરે કજોડું કદી હોય, હાય હાય થઈ;
ભૂંડું ભૂંડું ભૂંડું બહુ ભણાય. દેશિ૦ ૨૦
રૂપનું કજોડું પણ વિરૂપરે મનાયછે,
ગુણનું કજોડું ના ગણાય ! દેશિ૦ ૨૧
કેમરે લગાર કંઈ વિચાર કરો, નાર, નહિકે;
નરથીં આ કજોડું કેમ વેઠાય ? દેશિ૦ ૨૨

ગુણનું કજોડું ભૂંડું સર્વથી સંસારમાં,
લાહ્ય જેનિ ના કદી હોલાય. દેશિ૦ ૨૩
લાહ્ય એ લાગી રહીછે ઠામ ઠામ, નવલરામઃ
આંખ જો ઉઘાડો, તો દેખાય. દેશિ૦ ૨૪

बाळलग्नना तमाम नुकसाननो उपसंहार.

गरबो. (સમચોકો.)

હાંરે નામ બાળલગનનું તો બાળો !
બાળો કે ખાડમાં ઘાલોરે ! નામ બાળ૦ } ટેક.

બાળલગનનું નામજ સુણતાં, આવે મને કંટાળોરે. નામ૦
બાળલગનનાં દુખ દેખીને, દેશ થઇ ગયો કાળોરે. નામ૦
બાળ બિચારૂં શું સમજે એમાં ! ઠાઠ શો માંડયો ઠાલોરે! નામ૦
દેવ ઉપર શિદ દોષ મુકો છો ! પ્રકૃતિ વિરૂદ્ધજ ચાલોરે! નામ૦
બાળલગ્નની ભૂંડી રૂઢી, આંખ ઉઘાડી ભાળોરે ! નામ૦
ભૂંડિ રંડાએ સુકવી નાંખ્યો, સુંદર દેશ રસાળોરે ! નામ૦
બાળલગને તો બાળકબળનો, પાયો પૂર્ણ પ્રજાળ્યોરે. નામ૦
ઉદ્યમ હોંસ પરાક્રમ આદિક, સહેજે બળી ગઈ ડાળોરે. નામ૦
બાળલગને તો વિદ્યાવૃદ્ધિનો, મારગ મૂળથિ બાળ્યોરે. નામ૦
"ભટ્ટ ભણ્યા, તો કે પરણ્યા છઇએ" "ધનમાં આ
ઊભિ ધાડોરે" નામ૦
બાળલગને બળ બુદ્ધિ હરીને, સુખનો સંભવ ટાળ્યોરે. નામ૦
હુનર કળામાં પાછળ પાડી! પૈસો વિલાતે વાળ્યોરે. નામ૦
બાળલગનથી હોય કજોડાં, દુખ દુખ જેમાં હજારોરે. નામ૦
બાળરાંડ બહુ એથિજ થાએ, હોય એથિજ વ્યભિ-
ચારોરે. નામ૦

બાળલગને હડહડતો આણ્યો,કળિજુગ કાળ કરાળોરે,નામ૦
બાળકનાં માબાપ બનેછે, બાર વરસનાં બાળોરે. નામ૦
બાળલગને તો ઢીંગલા ઢીંગલી, સરખાં બન્યાં નર નારોરે. નામ૦
ભરજોબનમાં ઘડપણ આણ્યું, આણ્યો મરણનો વારોરે, નામ૦
બાળલગને બન્યો બળહિણ, બહીકણ, આપણો સઘળો રસાલોરે. નામ૦
બાળલગને અરે બાયલો કીધો, ભરતનો ખંડ યશાળોરે, નામ૦
બાળલગ્ન દુખ સકળનું મૂળજ, કળિજુગ એજ વિચારોરે, નામ૦
બાળલગન તજિ, નવલસ્વજન સૌ. દેશને ડુબતો તારોરે, નામ૦

(फीमेल ट्रेनिंग कालेजने सारु.)

लाडीविदाय.

गरबी १ ली. (समचोको त्रिताली.)

આજ હોય સાસરે લાડીઁ વિદાયરે,
આસરે, ઇશ, તારે ! ટેક.
ઇશ, તું રક્ષણ કરજેરે એનું;
એનું ન અન્યકો ત્યાંયરે ! આસરે૦ ૧
સાસરીઁ હોય સુંવાળીઁ ઘણેરી,
તો પણ કઠણ કહેવાયરે. આસરે૦ ૨

ગામ અજાણ્યું, ને ઠામ અજાણ્યું,
જન અજાણ્યા માંહ્યરે. આસરે૦ ૩

ખાવું પીવું પણ પરમરજી પર,
ભૂખે મુખે ન મંગાયરે ! આસરે૦ ૪

નિતનાં નિઝણુ કરતાં શિખવા શું,
આ વ્રત કાઢયું વડાયરે ? આસરે૦ ૫

બોલવું તો પૂછયું; ચાલવું ચલવ્યું,
કહેલુંજ કરવું સદાયરે. આસરે૦ ૬

બાર વરસની બાળકીએ કયમ,
ઠાઉકા આમ થવાયરે ? આસરે૦ ૭

રમતિ કુદતિ હરણીએ તો કયમ;
પગલાં ભરાવ્યાં ભરાયરે ? આસરે૦ ૮

લાડે રમેલિથિ કેમ ચરણ, મુખ,
ને મન બાંધિ મુકાયરે ? આસરે૦ ૯

જિવતાં જડ થઈ, પૂતળાં પેઠે,
નચવ્યું કેમ નચાયરે ? આસરે૦ ૧૦

જોગીઁ જતીનીઁ ન જ્યાં ગતિ ચાલે,
તે કેમ કહો એથી થાયરે ? આસરે૦ ૧૧

થાઓ કે નહિ પણ નિએ કરેછે,
એમજ સુકુળ બાળાયરે ! આસરે૦ ૧૨

એથીઁ અધિક કંઇ હોએ ત્યારેજ,
નવલ સાસરીઁ નિંદાયરે ! આસરે૦ ૧૩

ગરબી ૨ જી. (ચોચોકી.)

સાસરે જતી છોડીનો ઉત્તર.

માડીઁ, તું મારી, છોડને શોક નકામો. ટેક.
છોડીને સાસરા વણ ક્યાં વિરામો ?
સાસરીઁ તો સર્વે સ્ત્રિને શિર સરજી;
એમાં સુખ શોભા સકળ સુંદરજી;
ચાલી આવી રીત એતો ઘરઘરજી. માડી૦ ૧

માટે તમે ધીર ધરી મને આપો,
મને તો સહજે હોય સંતાપો,
ગમે ન જવું મ્હેલીઁ માયાળું માબાપો. માડી૦ ૨

કાપીને કોમળ કેળની ડાળી,
જાણે ખોદી ઠામ કઠણમાં ઘાલી,
રૂંએ રૂંએ રૂએ આંસુડાં તે ઢાળી ! માડી૦ ૩

કલેજું મારૂં તો ફડ ફડ થાએ;
પિપળના પાન પેઠે કંપાએ;
મારે મન પૃથ્વિ રસાતળ જાએ ! માડી૦ ૪

એવું મને લાગેછે સહજ સ્વભાવે,
સાસરીઁયે જાવું પ્રથમ કોને ભાવે !
સહેજે સદા સર્વેને રડવું તો આવે ! માડા૦ ૫

તો પણ આ શોક ક્ષણિક ગણ મારો,
ઊંડો ને ગાઢો બહુજ છે તારો;
દેખી મારા દુઃખમાં હોય વધારો ! માડી૦ ૬

સાસરીયેં દુ:ખ તો પહેલું પલ્લામાં;
તમે કહ્યાં તે બધાં દુ:ખ સાચ્ચાં મા:
તો પણ સહ્યા વણ શો છુટકો શામા ? માડી૦ ૭
માટે, મા, શોક તજી કહો પ્રીતે,
સાસરીયેં સુખી થવાય શી રીતે ?
પરાયાં હોય પોતીકાં નિત્યે ? માડી૦ ૮
શાબાસ ! શાબાસ ! સુતા, મતિ તારી !
સફળ કરી સકળ કેળવણી તેં મારી !
સુખી રહે આ છેલ્લી નવલ શીખ ધારી ! માડી૦ ૯

गरबी ३ जी. (અષ્ટચોકુ ત્રિતાલી.)

शिक्षासूत्र.

સાંભળ, સાસરે વાસ કર્યાનાં,
સૂત્ર પરમ મર્માળાંરે;
અક્ષરે અક્ષર અંતર કોતરી
રાખજે, કોમળ બાળારે. ટેક.
કામ કઠણ બહુ ! કરવાં પોતીકાં,
જેછે છેક પરાયાંરે.
એ કરવું તો ઈશ્વર હાથે,
પણ આપણે થવું ડાહ્યાંરે. સાંભળ૦ ૧
પ્રેમ વિના પર પ્રેમ પમાય ન,
ક્રમે કરી કો કાળેરે,
માટે પ્રથમ તો આપ અંતર ભર,
શ્વશુર પક્ષપર વા'લેરે. સાંભળ૦ ૨

શ્વશુર પક્ષ છે પક્ષજ તારો,
વિચારી જો ચિત્ત માંહીરે !
જે કુળ ઉપની ઉછરી હેતે,
ત્યાં તો થઈ તું પરાઇ રે ! સાંભળ૦ ૩
ઘર તો સાસરડૂંજ હવે તુજ;
આતો પિયર સૌ કહેછે રે.
ભાઈ ભોજાઈ આપે રીઝીજે,
બાપડી બે'ન તે લેછેરે ! સાંભળ૦ ૪
હક હિયાંથી ઊઠયો; બેઠો ત્યાં !
કઠણ વચન આ કહેતાંરે.
હૈયું મારૂં ઉથલાઈ જાએ;
આંખે આંસુ વહેતાંરે ! સાંભળ૦ ૫
પરઘરનું ધન પુત્રી કહાવે,
સાચું આજ મેં માણ્યુંરે !
સુખ દેખીશ હવે હું જ્યારે તેં,
સાચું સસ્ળ એ જાણ્યું રે ! સાંભળ૦ ૬
જાણીં શ્વશુરકુળ કુળજ તારૂં,
રહેજે રોજ તે રૂપેરે,
તેની શોભાએ શોભા તારી;
સુખે સુખ; દુખ દુઃખેરે. સાંભળ૦ ૭
"પિયર પનોતું રાખો પ્રભુ, પણ,
સાસરૂં તો ઘર મારૂંરે"
એમ વિચારી મનસા વાચા !
કર્મણા, કર તે પ્યારૂંરે. સાંભળ૦ ૮

પ્રેમે પોતીકું એમ ગણ્યું કે,
સહજે પોતીકું થાશેરે;
સાસુ, નણંદ, વર, દીયર, સસરો,
સર્વે ચિત્તથી ચા'શેરે. સાંભળ૦ ૯

વખ્તે વચન કડવાં કહે,-તો પણ
વિનય ન તજવો તારેરે,
"વનો વેરીને વશ કરેછે"
મંત્ર એ મોંઘો ભારેરે. સાંભળ૦ ૧૦

"કામ કર્યાં તેણે કામણ કીધાં"
એ કહેવત છે સાચીરે;
દોરા ચીંઠીને છૂમંતરની,
કથની કપટી કાચીરે! સાંભળ૦ ૧૧

વિનય, વિવેક, ને વા'લ વધારી;
ધારી ધીરજ; કરી કામોરે;
સદા સુઘડતા, સદ્‌ગુણ ગ્રહીને;
નવલ સુતા! સુખ પામોરે. સાંભળ૦ ૧૨

ગરબી ૪ થી. (રાગ ઊપર પ્રમાણે.)

શાણાં, સુઘડ, સદ્‌ગુણી, બની, બે'ના,
સાસરે સુખિયાં થાજોરે!
સંસારે સૌ સ્ત્રીકર્તવ્યો,
કરી પરમ પદ પાજોરે! શાણાં૦ ૧

છ'ર મિજાજ તો તાજજ કરવો,
જો સાસરીએ રહેવુંરે!

શાણપણે સૌ સાથે બોલવું,
ચાલવું, લેવું, દેવુંરે. શાણાં૦ ૨
મધુર વચન, છે મધુથી મીઠાં,
જનમનરંજનકારીરે,
નારિનું ભૂષણ-નારિજ નહિ જે,
નમ્રપણું ન ધરનારીરે. શાણાં૦ ૩
સ્વજન, પરજન, દાસ, દાસીસું,
વદવું વિધિ વિધિરે,
સૌ સાથે સૌ લાયક ચાલવું,
મા'લવું મારગ સીધેરે. શાણાં૦ ૪
વણ કહે મન વર્તી વરતવું
સાસરે સૌ અનુસરતુંરે;
પિયુરંજનપર તો મન નિશદિન,
અંતે અખંડજ ઘર તું રે. શાણાં૦ ૫
પ્રેમે પિયુ મનરંજન કરવું,
માનિનીધર્મ એ મોટોરે;
ચાર પદારથ એથી પમાએ,
અન્ય ઉપાય તે ખોટોરે. શાણાં૦ ૬
સ્વામી સંબંધે શ્વશુર પક્ષની,
સેવા કરવી સુરીતેરે,
માત પિતા સમ સાસુ સસરા,
માનવા મનથી નિત્યેરે. શાણાં૦ ૭
પોતાનુંજ ઘર હવે થયું જે,
તે તો સંભાળવું ભાવેરે,

ઘરગોઠવણી તો ગોરીનો,
ગરવો ધર્મજ કહાવેરે. શાણાં૦ ૮
રાત દિવસ મથી મરે મરદ, જો,
કરવા ઘરમાં કમાણીરે;
આણી કમાણી ન વાપરી જાણી,
બાયડી નહિ તે ભુંડાણીરે. શાણાં૦ ૯
શાણી સુઘડ સ્ત્રી રોજ કરે છે.
રૂડી વ્યવસ્થા ઘરનીરે,
કર કસર કરે, રહે સૌ સરસી,
શોભા વધારે વરનીરે. શાણાં૦ ૧૦
ઘર જોઈ ઘરધણીયાણીનું,
મૂલ કરે સૌ કોઈ રે,
જો ઘરમાં ગંદવાડો દેખે,
કહે' ફુઆડ, ફટ ! મોઈરે ! શાણાં૦ ૧૧
સુઘડનાં ઘરબાર, ને ઓરડા,
આરસા જેવા ઓપાળારે,
સદા સુઘડ રહે સુઘડ સુંદરી,
રાખી સુઘડ બાળબાળારે, શાણાં૦ ૧૨
બાળકની સંભાળ કેળવણી,
સ્ત્રીનો ધર્મ એ ત્રીજોરે,
ત્રણ્યે ધર્મ સરસ ને સરળ એ
પાળ્યા, તો પ્રભુ રીઝયોરે. શાણાં૦ ૧૩
પ્રભુને પ્રારથનાથી પ્યારાં,
કર્તવ્ય કર્મો કરવાંરે,

જપ તપ વ્રત ઉપવાસ મૂકી પણ,
પ્રેમે પતિવ્રત ધરવાંરે. શાણું૦ ૧૪

પતિવ્રતા પતિને અનુસરતી,
હીંડે હરઘડી હેતેરે;
તેની મરજી તેજ એની મરજી;
જીવનદોરી છે તેરે. શાણું૦ ૧૫

પ્રાણથી પ્યારો ગણી પિયુને,
અનન્ય ભક્તિ કરતીરે;
દુર્જન દુષ્ટને દેખીજ દૂરથી,
આધી એ ઓસરતીરે. શાણું૦ ૧૬

નિર્જન વન, ને નિર્ધનતામાં,
રહે પિયુ પાસજ હરખેરે;
સ્વામી વિના નહિ સ્વર્ગે સોહાએ !
સ્વામી સંગે સુખી નરકેરે ! શાણું૦ ૧૭

સતી પતિથી છૂટી પડે નહિ,
છાયાવત ગત એનીરે;
પતિવ્રતાનું પરમ તત્વ છે
પતિજ, સાંભળ, બે'નીરે. શાણું૦ ૧૮

બે'ની ! પતિવ્રત ધારી ધીરજથી,
કુળની કીર્ત્તિ વધારીરે,
વિશ્વંભરનો રાખી ભરોસો,
રહેજે, ઓ બેટી, તું મારીરે. શાણું૦ ૧૯

સુખી સદા તું હોજે ઉભય સ્થળ !

કર મંગળ ! લાડઘેલીરે !
માની કુખ વખણાવજે વા'લી !
માની નવલ શીખ છેલ્લીરે. શાણાં૦ ૨૦

स्त्रीस्वरूप.

ગરબી.

સંસારનું નૂર છે નાર,
સજન, સંસારનુ નૂર છે નાર.
સ્ત્રી સુધરે સકળ સુખ સાર.
સજન, સ્ત્રી સુધરે સકળ સુખ સાર.
ધૂળ ધાણિ બધુંજ નિર્ધાર, એ વણ, ધૂળ૦ } ટેક.

સુંદર સ્ત્રીનું મુખડું, સુંદર સ્ત્રીનું તન,
સુંદર સ્ત્રીના બોલડા, સુંદર સુંદર સ્ત્રીનું મન ! સજન સં૦ ૧

સુંદર સેવા સ્ત્રી કરે, સુંદર ધરેજ સ્નેહ;
સુંદરતા સંસારમાં, ભરનારી નારિજ છેય ! સજન સં૦ ૨

આપે જન્મજ જક્તને, પાળે પૂરણ પ્રીત !
એનાજ નામ આધારથી, કહાવે ઈશ્વરી અંબા ખચીત !
સજન સં૦ ૩

જોબનમાં રંભારૂપે, જુવતી રસની ખાણ,
સ્ત્રીવણ સુખ સૂનાં સહુ ! સ્ત્રી જગતરણે જળ જાણ ! સજન
સં૦ ૪

મીઠું બોલી મન હરે, ટાળે તનપરિતાપ,

આફતમાં ધીરજ ધરી, ધીર આપે એ નરનેજ આપ.
સજન સં० ૫

ઘરૂણી ઘરનો થંભ છે, ઘરનું ઘરૂણિજ માન,
ઘરૂણી ઘરનું ઘરેણું છે, ઘર ઘરૂણિ વિનાનું સ્મશાન! સજન
સં० ૬

ઘડપણમાં ઘરૂણી સમી, સેવા કોયથી ન હોય,
સ્વર્ગે પણ સંગે ગઈ, તેતો નારિજ ! નર નહિ કોય ? સજન
સં० ૭

ધન ધન નારિ નામને ! પ્રેમી પરમ અપાર !
પાળે બાળે સર્વને, એતો આદ્યશક્તિ અવતાર; સજન
સં० ૮

નિંદા એની જે કરે, તે પાપી ગુણ ચોર !
ગુણને દરિયે ડુબી, તોએ દિલડે દયાનુંજ જોર. સજન
સં० ૯

ગોરી ફૂલ ગુલાબનું સૂકે, કે કરમાય;
કે કોહે વણ કાળજી, તોએ જાતિસુગંધિ ન જાય. સજન
સં० ૧૦

શાસ્ત્રી, પુરાણિ, પંડિતો, શાણા સજ્જન સર્વ;
સાચે સાચુંજ હું કહું, તમે માનો મુકી મન ગર્વ. સજન
સં० ૧૧

દીસે દુર્ગુણિ આજ બહુ, નથિ એની કાંઇ નાજ;
પણ એ દુર્ગુણિ મૂર્ખ કે; જે છે તે તમારાંજ કાજ. સજન
સં० ૧૨

આદે દમયંતી, સીતા, દ્રૌપદિ, આદિ અપાર;
થઇ ગઈ ગુણવંતિયો, તે હતિજ નારિ નિર્ધાર; સજન
સં० ૧૩

ધર્મે કર્મે ન કેળવો નાપો કંઇ પણ જ્ઞાન,
રાખો જો હેવાન તો, ક્યમ હોય ન એ હેવાન ! સજન
સં૦ ૧૪

હા, અબળાઓ હાયરે; હાલ છેજ હેવાન !
ખાવું રોવું ખેલવું, એ ત્રણનુંજ જેને ભાન. સજન સં૦ ૧૫
જ્યાં હેવાનજ હારનો, સઘળો સુંદરિસાથ;
ત્યાં જીવ્યાથી તો ભલું, ખરે મરણ નવલનાઓ નાથ ! સજન
સં૦ ૧૬

સમાપ્ત.